

GEOGRAFIJOS DALYKO MOKYMO STRATEGIJA: TAIKYMO PAMOKOJE ASPEKTAI

Laima Railienė

Gamtamokslinio ugdymo tyrimų centras, Šiaulių universitetas, Lietuva

Anotacija

Mokykloje ugdymo(si) procese yra taikoma nemažai įvairių mokymo stilių ir metodų, kurie leidžia mokiniams pasiekti asmeninės pažangos mokymesi. Tačiau labai svarbu taikyti būtent tokią mokymo strategiją, kuri duotų pačius efektyviausius rezultatus.

Pastaruoju metu ugdymo(si) procese susiduriama su moksleivių nenoru mokytis. Dėl to labai nukenčia ne tik moksleivių pažangumas, bet ir visas ugdymo(si) procesas. Priežastis yra nevienoda mokinių mokymosi motyvacija.

Neretai pastebima, kad mokantis geografijos dalyko, beje, kaip ir daugumos kitų dalykų mokykloje moksleivių asmeniniai pasiekimai ir mokymosi pažanga įvairiose amžiaus grupėse labai skiriasi, nes ir mokymosi motyvacija yra nevienoda. Tai skatina ieškoti įvairių mokymo(si) stilių, ugdymo(si) metodų ir juos taikyti. Planuojant geografijos pamoką, būtina kuo detaliau numatyti ugdomąjį tikslą, uždavinius, tinkamus mokymo(si) būdus, kurie efektyviausiai leistų organizuoti mokinių veiklą pamokoje, skatintų mokinius geriau išmolti geografijos, sudarytų sąlygas pasiekti asmeninę mokymosi pažangą.

Pagrindiniai žodžiai: *mokymo strategija, mokymosi pažanga, mokymosi motyvacija, dalykinė integracija, mokymo(si) diferencijavimas, mokymo(si) stiliai ir metodai, sociokultūrinė aplinka.*

Įvadas

Siekiant išlaikyti Bendrosiose programose numatytą ugdomosios veiklos rūšių ir teminių sričių tęstinumą vis aukštesniame konkreste, atsižvelgiant į turimas mokinių žinias ir įgytą patirtį, plėtojami vis aukštesni gebėjimai ir kartu plečiama turinio apimtis. Konkretinant ir iliustruojant turinio apimtį, skirtinguose centruose apsiribojama tam tikra geografinė erdve – lokaline (artimiausia aplinka, rajonas, sritis, Lietuva), regionine (Lietuva, atskiri regionai ir jų dalys) ir globaline (Žemė ir pasaulis). Svarbiausias mokytoju keliamas tikslas – plėtoti mokinių geografinį pasaulėvaizdį, skatinti domėtis savo ir kitų šalių gamtos bei visuomenės įvairove, plėsti geografijos žinias ir supratimą. Geografijos mokytojai turėtų ugdyti ne tik esmines dalykines, bet ir bendrąsias kompetencijas (Metodinės rekomendacijos, 2009).

Pastaruoju metu, kai informacinis pasaulis kaskart vis jaunesniame amžiuje skverbiasi į vaikų gyvenimą, pastebimas nemažas mokinių mokymosi motyvacijos kritimas. Mokiniai daugiau laiko nori praleisti (ir praleidžia) prie kompiuterio nei paimti vadovėlį į rankas. Todėl labai svarbu ją skatinti, net ir panaudojant tam mokinių domėjimąsi kompiuteriu.

Užsienio autoriai nurodo, kad moksleivių ugdymosi(si) motyvacijai didelės reikšmės turi ne tik pedagogų naudojamos skatinamosios priemonės (pavyzdžiui, pagyrimas,

padrąsinimas), kurios kelia pasitikėjimą savimi, kompetenciją ir savigarbą, bet ir kitų moksleivių atliktų darbų pavyzdžių analizė konkrečia tema, aukštų, bet realių lūkesčių iškelimas, gebėjimas išsikelti adekvačius tikslus, vengimas sukurti stiprią konkurenciją tarp moksleivių ir kt. Taip pat svarbu nenaudoti negatyvių veikslių, kurie slopintų motyvaciją. Nesvarbu, kokia bus išankstinė moksleivių motyvacija, ji bus paveikta teigiamai arba neigiamai per pamoką, kadangi tik nuo mokytojo gebėjimo priklauso, ar bus išlaikytas mokinių susidomėjimas. Tarp mokytojo ir moksleivių turi būti nuolatinis dialogas, kuris leistų nustatyti, kas lemia vienokią ar kitokią geografijos mokymosi motyvaciją. Tai galima pagrįsti ir atliekamais tyrimais (Jossey-Bass, 1999).

Dažnai žemą moksleivių geografijos mokymosi motyvaciją lemia vis gilėjančios žinių spragos, sunkiau suprantama mokymo ir mokymosi medžiaga, nesugebėjimas ir nespėjimas jos įsiminti. Tai formuoja ne tik žemą mokymosi motyvacijos lygį, bet ir neigiamą požiūrį į mokymąsi. Nemažai įtakos turi ir paties moksleivio charakterio bruožai: vengimas parodyti savo nežinojimą arba mokomosios medžiagos nesupratimą.

Atkreipiant dėmesį į pastaruosiu metu vis žemėjantį mokinių mokymosi motyvacijos lygį labai svarbu geografijos dalyko mokymosi motyvacijai skatinti panaudoti įvairius mokymosi stilius, metodus ir formas.

Straipsnio tikslas – atskleisti geografijos dalyko mokymo mokykloje strategijos pagrindinius momentus, kuriais moksleiviai skatinami domėtis geografija, mokytis jos ir siekti asmeninės mokymosi pažangos.

Geografijos pamokos organizavimo ypatumai mokykloje

Geografijos dalykas – labiausiai integruotas mokomasis dalykas mokykloje. Geografijos pamokose kalbama apie gamtą ir jos kitimą. Kalbama apie žmogų, kuris yra neatšiejamas nuo gamtos ir labai ją veikia. Gamta taip pat daro įtaką žmogaus veikla ir jo gyvenimo būdai. Dabar geografijos pamokose yra pabrėžiama, kad pagrindinė žmogaus veikla vyksta sociokultūrinėje aplinkoje. Norint tai suvokti, jaunajai kartai svarbu turėti nemažai geografijos žinių.

Ugdant moksleivių geografinę kompetenciją, svarbu laikytis tam tikros geografijos dalyko mokymo strategijos, kuri apimtų kuo platesnį geografinį rengimą: teorinių žinių įgijimą, praktinių įgūdžių formavimą, žmogiškųjų savybių (tolerancijos, pagarbos) puoselėjimą, t. y. svarbu ugdyti geografijos dalyko ir bendrąsias kompetencijas.

Suplanuoti geografijos pamoką, numatyti visas pagrindines pamokos dalis, kuriose būtų šie komponentai: pamokos pradžioje – mokinių aktyvinimas darbui, jų motyvavimas aktyviai veiklai, aktyvi mokinių veikla, siekiant įgyti žinių, įgytų žinių patikrinimas, refleksija – yra gana sudėtinga. Taip pat svarbu numatyti pagrindinius mokymo ir mokymosi resursus, kurie padėtų kuo efektyviau įsiminti naujas žinias. Visada lieka svarbus ir mokinio pasirengimas priimti teikiamą informaciją. Nevienodos mokinių protinės galios, motyvacijos stoka įpareigoja mokytoją kaskart koreguoti ugdymo(si) procesą geografijos pamokoje. Vienas iš tokių koregavimo būdų – tikslingas mokymo(si) strategijos: mokymo(si) stilių, formų ir metodų – parinkimas (Railienė, 2009).

Mokymasis yra aktyvus kuriamasis procesas, todėl mokinys turi būti paskatintas ir įtrauktas pats pažinti dalykus, procesus ar reiškinius, pats išsiugdyti reikalingus gebėjimus. Mokymo procese mokinys turi būti skatinamas išvelgti sąsajas tarp jau turimų ir

naujų žinių ar gebėjimų, mokėti bendradarbiauti ir ne tik aiškiai suvokti mokymosi tikslus, bet ir juos kelti. Svarbu, kad mokinys mokėtų planuoti savo veiklą. Svarbu, kad mokymas būtų siejamas su realiu gyvenimu (Kompetencijų ugdymas, 2012).

Atlikti tyrimai rodo, kad mokiniams ypač nepatinka tradiciškai vedamos pamokos, nes toks dėstymas vienodas, nuobodus. Mokymo programos sudaro galimybę taikyti naujoviškus metodus, skatinančius mokinių savarankiškumą, loginį mąstymą, aktyvų dalyvavimą ugdymo procese. Mokymo(si) metodai yra ne mažiau reikšmingas pedagoginio darbo veiksnys nei pats ugdymo turinys. Mokytojas savo nuožiūra ir pagal gebėjimus renka metodus, padedančius geriausiai pasiekti ugdymo tikslus bei uždavinius.

Per pamokas būtina ne tik mokyti, bet ir išmokyti, siekti, kad mokinys atrastų naują, nežinoma, klystų ir taisytų savo klaidas. Ne visi metodai vienodai vertingi. Koks yra geriausias, galima pasakyti tik įvertinus mokinių savybes (amžių, motyvaciją, ankstesnę mokymąsi ir rezultatus). Atskiri metodai geriau padeda išmokyti skirtingus mokinius. Kiekvienas mokymo metodas praktikoje pritaikomas įvairiai, net kai mokymo turinys yra maždaug toks pat (Šalna, 2009).

Petty (2008) teigimu, nėra vienintelės tobulos mokymo strategijos, kuri stebuklingai gerintų ugdymo procesą. Jei ir būtų tokia, po kurio laiko ji taptų nuobodi ir norėtųsi ką nors keisti. Juk mokymui yra būdinga kaita, ieškant efektyvumo. Nekeisti negalima, nes keičiasi socialinė ir visuomeninė aplinka, todėl svarbiausia parenkant mokymo strategiją – jos efektyvumas. Tai tokia strategija, kuri duoda daugiausia naudos. Atsižvelgiant į mokinio motyvaciją mokyti, pagal tikėjimosi ir vertybės teoriją mokinio motyvaciją lemia tai, kiek jis tikisi sėkmės mokydamasis ir kiek vertina mokymąsi (Petty, 2008).

Siekiant mokinius tolygiai ir aktyviai įtraukti į ugdymo(si) procesą, būtina bendradarbiauti su kitų mokomųjų dalykų mokytojais, ypač – matematikos, istorijos, biologijos, chemijos, ekonomikos, informacinių technologijų (Bendrosios programos, 2008).

Geografijos pamoka ir jos struktūra

Geografijos pamoka bus sėkminga, jei iš anksto gerai apgalvosime jos organizavimą. Numatysime ne tik pagrindinius jos etapus: uždavinių iškėlimą, jų įgyvendinimą pamokos eigoje, mokinių sėkmės, jų mokymosi pažangos fiksavimą. Svarbu ir mokinių nuveiktas darbus pamokoje, aktyvi jų veikla ir įgytų žinių patikrinimas. Visada svarbu numatyti integracinius ryšius su kitais mokomaisiais dalykais.

Šiame straipsnyje pristatoma geografijos pamoka 7 klasėje tema: „Žemės rutulio klimato juostų nagrinėjimas“. Pamokos struktūra pateikiama lentelėje.

Klasė: 7

Pamokos tema: Žemės rutulio klimato juostų nagrinėjimas.

Metodai: aiškinimas, konsultavimas, demonstravimas, darbas individualiai, poromis ir grupėje, praktinis darbas su žemėlapiu.

Laukiami rezultatai: Paaiškins 2–3 klimato juostų išskyrimo kriterijus, įvardins 4 pagrindines klimato juostas ir parodys jas žemėlapyje, nurodys po 3–6 pagrindinių klimato juostų požymius.

Integruojamas dalykas: biologija.

Pamokos planas

Struktūrinės pamokos dalys	Mokytojo veikla	Mokinių veikla
<p>1. Moksleivių nuteikimas darbui. Pamokos temos ir uždavinių skelbimas. Jų aptarimas su mokiniais.</p>	<p>Motyvacija. Pamokos tema: Žemės rutulio klimato juostų nagrinėjimas. Uždaviniai: naudodamiesi žemėlapiais, kitais informaciniais šaltiniais, dirbdami grupėje nurodysite 2–3 klimato juostų išskyrimo kriterijus, įvardinsite 4 pagrindines klimato juostas ir parodysite jas žemėlapyje, nurodysite po 3–6 pagrindinių klimato juostų požymius. Vertinimas: vertinimas pamokoje neformalus.</p>	<p>Mokiniai kartu su mokytoja aptaria pamokos temą ir uždavinius.</p>
<p>2. Naujos medžiagos ir praktinio darbo aiškinimas.</p>	<p>1. Klausimais (arba užduotimi) primena mokiniams jau turimą informaciją apie atmosferą. 2. Klausia, ką vadiname klimato juosta. 3. Padeda mokiniams suprasti, kad klimato juostų išsidėstymas priklauso:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nuo gaunamos šilumos kiekio; • veikiančių oro masių tipo; • vyraujančių vėjų. <p>4. Paaiškina, kaip klimato žemėlapyje rasti pagrindines ir tarpines klimato juostas. 5. Paskirsto užduotis grupėms (grupėms užduotys yra diferencijuotos). Paaiškina, kaip jas atlikti. Užduotys demonstruojamos skaidrėje. Nurodomas laikas darbui. Grupės įvertina kitų grupių darbo pristatymą. 6. Grupėms išdalina užkoduotas klimato juostas ir klimato juostų požymių rinkinį. Grupės turi atrinkti tai klimato juostai būdingus požymius. Nurodomas darbo laikas.</p>	<p>Mokiniai atsako į klausimus ir pildo lentelę. Dirba su klimato juostų žemėlapiu ir pateikta informacija. Atlieka 1 užd. Mokiniai atlieka užduotis:</p> <p>1 gr. – užpildo schemą „Klimatą lemiantys veiksniai ir klimato juostų išskyrimo kriterijai“;</p> <p>2 gr. – nagrinėja arktinę ir antarktinę klimato juostas;</p> <p>3 gr. – vidutinių platumų;</p> <p>4 gr. – atogrąžų;</p> <p>5 gr. – pusiaujo (ant klimato juostų klimatogramų surašo pagrindinius požymius).</p> <p>Grupės pristato savo darbus. Mokiniai grupėse atlieka užduotį.</p>

	7. Pasako žaidimo „Sudėliok teisingai į vokus“ taisyklės. 8. Išdalina kontūrinius klimato juostų žemėlapius su skaičiais pažymėtomis klimato juostomis.	Mokiniai atlieka užduotį. Mokiniai atlieka užduotį. Sudeda į tinkamus vokus klimato juostų požymius. Mokiniai (grupės) turi pasakyti, kokiais skaičiais pažymėtos pagrindinės klimato juostos.
Įtvirtinimas. Praktinis darbas.	Paaškina testo interaktyvioje lentoje atlikimą.	Mokiniai atlieka užduotį.
Apibendrinimas, refleksija.	Paprašo grupes įsivertinti darbą. Paaškinti, kodėl taip įsivertino (gaubliuko dalinimas). Refleksijai: prisimenami svarbiausi pamokos teiginiai (baigia pildyti lentelę). Papildomos užduotys, jei liks laiko. Pvz.: parašyti prie klimato juostų aprašymo klimato juostos numerį. Jei liks laiko apibūdinti savo vietovės klimatą pagal tam tikrus kriterijus.	Įsivertina pamokoje atliktą darbą. Mokiniai užpildo lentelę.
Resursai: 7 klasės vadovėlis, atlasas, sieninis klimato žemėlapis, papildomi informacijos šaltiniai, dalomoji medžiaga.		IKT panaudojimas: multimedija, interaktyvioji lenta.

Kai mokiniai supažindinami su pamokos tema, visada tikslinga kartu su jais numatyti pamokos uždavinius ir stengtis kartu juos suformuluoti. Pamokoje svarbu aktyvinti mokinių veilą. Mokiniai dirba individualiai ir grupėje. Kai kurie pamokos etapai reikalauja ir darbo poromis. Paįvairinant pamoką, siūlomas didaktinis žaidimas: mokiniai atlieka užduotis, susijusias su analizuojama tema (Railienė, 2013).

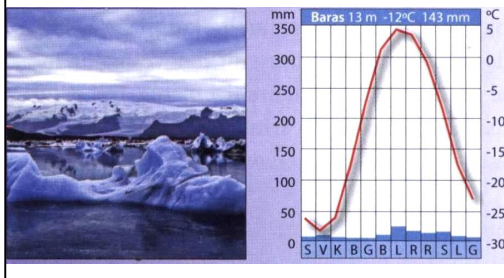
IKT panaudojimas pamokoje: teikiama vaizdinė medžiaga, užduotys, kurios padeda mokiniams lengviau įsijungti į ugdomąjį procesą (pav.).

Pamokos uždaviniai

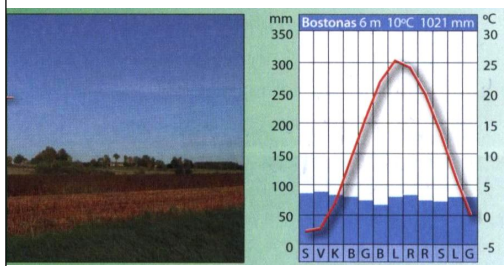
Naudodamiesi klimato juostų žemėlapiu, kitais informaciniais šaltiniais, dirbdami grupėje:

- nurodysite 2-3 klimato juostų išskyrimo kriterijus;
- įvardinsite 4 pagrindines klimato juostas ir parodysite jas žemėlapyje;
- nurodysite po 3-6 pagrindinių klimato juostų požymius.

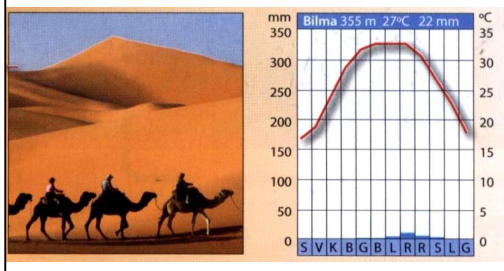
Arktinė ir Antarktinė

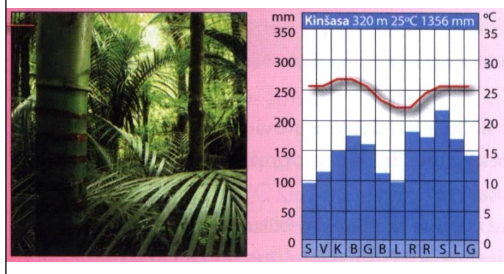
Vidutinių platumų

Atogrąžų

Pusiaujo

Pagrindinės klimato juostos skaičiais

- 1 – pusiaujo;
- 3 – atogrąžų;
- 5 – vidutinių platumų;
- 7 – arktinė ir antarktinė

Perskaityk klimato juostos pavadinimą

	◆	○	♣	□	⊙
1		S		U	S
2	I		EM	O	
3		A			Ė
4	P			J	
5			U		Ž

4◆ 5♣ 1○ 2◆ 3○ 1□ 4□ 2□

Įsivertinkite savo darbą

- Aš jau žinau...
 - Aš jau moku...
 - Aš jau galiu...
- (pratęskite sakinius)

Refleksijai

**Pagal aprašą nurodykite vietovę,
kurios toks klimatas**

Klimatas yra jūrinis žemyninis. Per metus vidutiniškai 1707 valandas šviečia saulė. Metinė temperatūra + 5,5° C. Šilčiausias būna liepos mėnuo. Pirmosios šalnos prasideda antroje rugsėjo pusėje, paskutinės trunka iki gegužės 20 d. Pastovi sniego danga susidaro gruodžio antroje pusėje. Metinis kritulių kiekis 600-650 mm. Aukščiausia oro temperatūra buvo 37,5° 1994 m.

Ačiū už pamoką!

Pav. Žemės rutulio kilmato juostų nagrinėjimas*

* Demonstracinės medžiagai rengti naudoti interneto šaltiniai:

<http://honolulu.hawaii.edu/intranet/committees/FacDevCom/guidebk/teachtip/motiv.htm>

<http://vsetesti.ru/440/>

<http://www.pedagogika.lt/puslapis/vertirmot.pdf>

Septintokai jau moka geografijos pamokoje dirbti individualiai, poroje ir grupėje. Svarbu atskiruose pamokos etapuose organizuoti trumpas momentines apklausas. Iš jų sužinome, kaip sekasi įgyvendinti pamokos uždavinius, kiek mokiniai supranta nagrinėjamą medžiagą. Mokinių darbo aptarimas, jų įvertinimas, pačių mokinių įsivertinimas pamokos pabaigoje suteikia galimybes mokytojui ir mokiniams pasitikrinti, ar pasiekti mokymo(si) uždaviniai. Mokinių darbo įvertinimo ir pačių mokinių įsivertinimo formos pagal galimybes turėtų būti keičiamos, kad netaptų monotoniškos ir nuobodžios. Svarbi yra ir pamokos pabaigoje naudojama refleksija. Ji leidžia mokiniams atsipalaiduoti, kartu su mokytoju aptarti svarbiausius, pavykusius ir nepasisėkusius pamokos momentus, atlikti nesudėtingą užduotį.

Apibendrinimas

Geografijos mokymo patirtis mokykloje rodo, kad pastaruoju metu, keičiantis mokinių domėjimosi spektrui, turi vykti kaita ugdymo(si) strategijoje. Reikia ieškoti vis naujų mokymo stilių, formų, metodų, kurie žadintų mokinių susidomėjimą, norą siekti rezultato. Mokiniai turi pamatyti savo daromą pažangą, tai juos skatins toliau domėtis, įgyti naujų žinių.

Geografijos dalykas, jo dėstymas mokykloje yra neatsiejamas nuo kitų dalykų, ypač tokių, kurių programose esančios temos siejasi su geografija. Į tai atsižvelgiant būtina nepamiršti dalykinės integracijos.

Septintos klasės mokinių amžius tinka panaudoti žaidybinius elementus pamokoje. Jiems patinka spręsti įvairius rebusus, kodines užduotis, todėl visa tai pamokoje būtina išnaudoti. Paįvairinant pamoką, mokiniai gali dirbti individualiai, poroje ir grupėje.

Literatūra

- Bačkienė R., Janušis V., Pundienė V. (2009). *Geografija 7 klasei*. Kaunas: Šviesa.
- Kompetencijų ugdymas. *Metodinė knyga mokytojui*. (2012). Vilnius.
- Metodinės rekomendacijos Bendrųjų programų įgyvendinimui (2009). Vilnius.
- Petty G. (2008). *Įrodymais pagrįstas mokymas*. Vilnius.
- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008). Vilnius.
- Railienė L. (2009). Mokinių savarankiškas darbas pamokoje: kai kurie taikymo aspektai. *Gamtamokslinis ugdymas / Natural Science Education*, 3 (26), 44–48.
- Railienė L. (2009). Geografijos sąvokų ir terminų mokymo septintoje klasėje ypatumai. *Gamtamokslinis ugdymas / Natural Science Education*, 2 (25), 46–50.
- Railienė L. (2013). Mokinių ugdymosi ypatumai šiuolaikinėje geografijos pamokoje. *Gamtamokslinis ugdymas / Natural Science Education*, 1 (36), 27–34.
- Šalna R. (2009). *Netradiciniai (o gal tradiciniai?) pamokos metodai*. Žiūrėta 2013 m. kovo 18 d. Prieiga per internetą: <<http://geografija.lt/2009/11/netradiciniai-pamokos-metodai>>.

Summary

GEOGRAPHY TEACHING STRATEGY. THE ASPECTS OF USING IN A LESSON

Laima Railienė

University of Siauliai, Lithuania

There are various teaching styles and methods that are used in the teaching process at school. They help students to achieve personal progress in learning. But it is very important to find such teaching strategy which could give the most effective results.

Geography is the most integrated subject at school. It involves nature and human. It emphasizes man's activity in sociocultural environment. While developing students' geo-

graphical competence it is important to seek for the wider geographical teaching i. e. to acquire more theoretical knowledge, to develop practical skills and human features. Thus, it is important to develop geography and common competences. Learning is an active creative process, so a student is simulated to know things, processes, phenomenon, to develop skills. It is important to teach a student to plan his (her) activity.

Key words: teaching strategy, learning progress, learning motivation, subject integration, teaching and learning styles and methods, sociocultural environment.

Received 10 July 2013; accepted 20 August 2013

Laima Railienė

PhD, Senior Researcher, University of Šiauliai, 25 P. Višinskio Street, Šiauliai, Lithuania. Teacher-Expert, Kėdainiai „Rytas“ Basic School, Kėdainiai, Lithuania

E-mail: laimarailiene@yahoo.com

Website: <http://www.gutc.su.lt>